

#VSAKDAN8MAREC

Kviz #VsakDan8Marec

Učna ura ob mednarodnem dnevu žensk 2021

Avtorice: Sara Fabjan, Tea Hvala, Urška Jež

Odgovori s pojasnili in iztočnicami za razpravo

Predviden čas za izvedbo: 45 minut

Učni pripomočki: tabla in pisalo, listi A4 in dva debelejša flomastra za zapis odgovorov. Če šola dopušča uporabo interneta, naj se ga učenke/-ci pri iskanju odgovorov poslužijo.

Metoda dela: kviz, predstavitev primerov, razprava

Cilji učne ure:

- spodbujanje razprave o (ne)enakosti spolov: močnejše zaznavanje spolnega razlikovanja, predvsem strukturnih (političnih, ekonomskih, zgodovinskih) vzrokov za neenakost ter spoznavanje pozabljenih ustvarjalk, znanstvenic in izumiteljic;
- spoznavanje zgodovinskih mejnikov v boju za pravice žensk: volilna pravica, enake možnosti za delo in izobraževanje, ustavna pravica do svobodnega odločanja o rojstvu otrok ipd.;
- krepitev zavedanja učenk/-cev, da je družbeni spol pomemben, a ne edini dejavnik oblikovanja identitete (presečni ali intersekcionalni pristop), in krepitev njihove občutljivosti do vprašanja, kateri ukrepi bi lahko odpravili ali vsaj zmanjšali spolno neenakost;
- spodbujanje razprave o dvojnih merilih za ženske in moške ter (ne)enakosti spolov v vsakdanjem življenju: plačna vrzel, neplačano reproduktivno (gospodinjstvo, skrbstveno) delo žensk, spolna delitev dela (tudi neuravnoteženost med poklici) ter finančno in statusno razvrednotenje poklicev, v katerih prevladujejo ženske (feminizacija dela);
- spoznavanje organiziranih bojov za enakost žensk, zlasti zgodovinskega in današnjega pomena mednarodnega dneva žensk, ki ga obeležujemo 8. marca, in s tem področij, na katerih je spolna neenakost še vedno ali vse bolj pereča;
- pridobivanje veščin razpravljanja in argumentiranega zagovarjanja stališč;
- če je pri iskanju odgovorov na vprašanja iz kviza učenecem/-kam dovoljena uporaba interneta, tudi krepitev veščine iskanja verodostojnih, preverljivih virov informacij.

1

Pojasnila za učitelje/-ice

Učna ura #VsakDan8Marec je namenjena izvajanju ob mednarodnem dnevu žensk, vendar jo je mogoče vključiti v poučevanje tudi med letom, saj je njen osrednji cilj spodbujanje

#VSAKDAN&MAREC

aktivne razprave o (ne)enakosti spolov in zgodovini bojev za pravice žensk. Spodbujanju aktivne participacije sta namenjena tako uvodni del ure kot izvedba.

Učna ura je zasnovana kot kviz, v katerem se pomeri več skupin učenk/-cev. Učitelj/-ica lahko (s pomočjo pojasnil in iztočnic za razpravo ob posameznih vprašanjih) pogovor razširi na vprašanje splošne (ne)enakosti in (pod)zastopanosti žensk v razmerju do moških v vsakdanjem življenju. Učno uro lahko zaključi s predstavitvijo zgodovine mednarodnega dneva žensk in njegovega pomena danes ali navezavo na aktualna feministična prizadevanja.

Uvodni del učne ure

V kratkem motivacijskem nagovoru učitelj/-ica predstavi namen učne ure: spoznavanje področij življenja, na katerih so ženske v podrejenem položaju ali premalo vidne. Nato pojasni, da bo učna ura potekala v obliki kviza in da bo ob pravih odgovorih, ki bodo učence/-ce presenetili ali vzbudili njihovo zanimanje, dovolj prostora za prosto razpravo. Razpravo lahko odpre po vsakem vprašanju ali ob koncu kviza. Pomaga si lahko z iztočnicami za razpravo, zapisanimi pod vsakim vprašanjem.

Osrednji del učne ure

Učence/-ce se razdelijo v tri ali štiri skupine – odvisno od velikosti razreda. Skupine naj ne bodo večje od osem oseb. Na tablo lahko narišejo razpredelnico za beleženje točk. Učenci/-ke odgovore na vprašanja zapišejo na papir. Ko končajo, preberejo svoje odgovore. Pravilen odgovor prinese eno točko; če je pri vprašanju možnih več pravih odgovorov, vsak prinese eno točko. Čas za odgovor na posamezno vprašanje naj bo omejen na največ tri minute, da bo čimprejšnje iskanje odgovorov spodbudilo razpravo v skupini.

2

Učitelj/-ica lahko kviz po potrebi skrajša ali prikroji svojim potrebam in učnemu načrtu. Vprašanja iz letošnjega kviza je mogoče kombinirati z vprašanji iz [kvizov iz prejšnjih let](#). Izkušnje učiteljic/-jev, ki so kviz že preskusile/-i v razredu, kažejo, da je celoten kviz mogoče izvesti v eni šolski uri samo, če je naravnano izrazito tekmovalno. Čeprav »nabiranje točk« ni cilj učne ure, je preverjeno dobra spodbuda za sodelujoče.

Zaključek učne ure

Učitelj/-ica poizve, kateri odgovori so učence/-ce najbolj presenetili in kaj novega so izvedeli. Ob zaključku jih lahko spodbudi, da oblikujejo svoj odgovor na vprašanje, ali je mednarodni dan žensk danes še pomemben – in zakaj tako menijo.

Kviz #VsakDan&Marec za leto 2021 je nastal v okviru evropskega projekta Women on Women (Ženske o ženskah), ki ga sofinancira program Evropske unije Ustvarjalna Evropa.

Odgovori s pojasnili in iztočnicami za razpravo

1. Naštetj tri slovenske pisateljice ali pesnice.

Nekaj možnih odgovorov: Vera Albreht, Berta Bojetu Boeta, Kristina Brenk, Elza Budau, Polona Glavan, Maja Haderlap, Mojca Kumerdej, Zofka Kveder, Vesna Lemaic, Svetlana Makarovič, Katarina Marinčič, Mimi Malenšek, Neža Maurer, Mira Mihelič, Desa Muck, Maja Novak, Lili Novy, Katja Perat, Katja Plut, Ljuba Prenner, Ana Schnabl, Veronika Simoniti, Cvetka Sokolov, Nataša Sukič, Anja Štefan, Suzana Tratnik, Ilka Vašte, Janja Vidmar, Nataša Velikonja, Bronja Žakelj.

Učitelj/-ica lahko razpravo ob tem vprašanju naveže na slovensko pisateljico ali pesnico, obravnavano pri pouku. Spodnja izhodišča so povezana z življenjem in delom Zofke Kveder, prve slovenske poklicne pisateljice in urednice.

Zofka Kveder (1878–1926) je bila pisateljica, novinarka, urednica in ena od prvih zagovornic emancipacije žensk v slovanskih deželah. Že v mladih letih je zaradi slabih družinskih odnosov, predvsem zaradi očeta alkoholika, zapustila dom. Najprej se je zaposlila v Trstu, potem pa brez podpore staršev iskala pot do izobrazbe, najprej v Brnu, nato v Pragi. Vzporedno s študijem je vseskozi pisala. Njena prva črtica *Kapčev stric* je bila objavljena leta 1898 v tržaškem časniku *Slovenka*, ki je bil takrat še priloga *Edinosti*, osrednjega političnega glasila tržaških Slovencev. Leta 1900 je v Pragi izdala svojo prvo knjigo, zbirko črtic *Misterij žene*. Leta 1917 je ustanovila mesečnik *Ženski svet*. V prvi izdaji mesečnika je zahtevala volilno pravico.

Šele me, sodobne žene, smo odkrile ono, čemur pravimo duša, odkrile smo v sebi lastno voljo, lastno presojo, samozavest osebnosti. Našim materam ni padlo niti v glavo, da bi samostojno presojale moškega. Bile so dobre in pokorne. Vdano so nosile svojo usodo. Pomirile so se s tem, da imajo moža, kakršnega jim je Bog dal, pametnega ali neumnega, dobrega ali zlega.

– Zofka Kveder

V svojem pisanju se je posvečala temam, ki se dotikajo ženskih življenj, in jih lucidno analizirala. Ženska je večinoma tudi glavna junakinja njenih del. V številnih besedilih je prepletala motive nosečnosti, rojevanja in materinstva ter jih mestoma predstavljala kot nekaj obremenjujočega za ženske, kar je bila novost, saj so bili pred njo ti motivi obravnavani izključno pozitivno. Ukvarjala se je s problematiko umrljivosti mater in otrok pri porodu, detomora in ovir, ki ženskam preprečujejo pot do neodvisnosti (npr. nezaželena nosečnost, dojenje, neplodnost). Pisala je tudi o potrebi žensk po družbenem udejstvanju, o odnosu

žensk do lastnega telesa in spolnosti, problematiki prostitucije in posilstev, zakonov brez ljubezni in zakonov iz materialne koristi. V *Slovenki* in drugih časopisih je objavljala članke o pravicah ženske do dela, političnega soodločanja (volilne pravice) in izobrazbe. S pisanjem o dotlej pretežno zamolčanih temah ji je vsaj do neke mere uspelo preseči patriarhalne vzorce svojega časa. Danes so po Zofki Kveder poimenovane ulice v treh slovenskih mestih, v Ljubljani, Celju in Mariboru.

Zofka Kveder © Digitalna knjižnica Slovenije, NUK.

Ne bojim se smrti, če mi je namenjeno kmalu umreti, tudi prav. Ampak jaz obožujem življenje. Življenje je nekaj čudovitega, čudovitega, velikega, močnega. Občutek življenja, velik in močan občutek biti, je nekaj povzdignjenega in lepega. . . Ne bojte se življenja!

– Zofka Kveder

Izhodišča za razpravo: Ali so se v času, ko je živela Zofka Kveder, ženske smele izobraževati? Kakšna so bila takratna družbena pričakovanja do žensk? Kakšna so pričakovanja danes? Imajo dekleta v Sloveniji danes enak dostop do izobrazbe kot fantje? Kaj pomeni beseda emancipacija? S(m)o ženske danes emancipirane? Ali imajo umetnice matere danes možnost ustvarjanja? Kaj pa umetniki očetje? Zakaj v šoli obravnavamo več pisateljev kot pisateljic?

2. Katera od spodnjih trditev ne drži:

- a) Diana Budisavljević je iz koncentracijskih taborišč med drugo svetovno vojno rešila več kot deset tisoč otrok.
- b) Po zaslugi Diane Budisavljević se je na Hrvaškem vzpostavilo poklicno socialno delo.
- c) Leta 2019 je režiserka Dana Budisavljević posnela igrani film *Dnevnik Diane Budisavljević*.
- d) Dana Budisavljević in Diana Budisavljević sta v sorodu.

Pravilni odgovor: d) Dana Budisavljević in Diana Budisavljević nista v sorodu.

Diana Budisavljević (1891–1987) je bila humanitarka in aktivistka, odgovorna za eno največjih humanitarnih zgodb druge svetovne vojne. Med vojno je organizirala akcijo, v kateri so iz ustaških taborišč v času fašistične Neodvisne države Hrvaške (NDH) rešili preko 12.000 otrok. Zaprti otroci so bili večinoma srbskega porekla ali pravoslavne vere. Njihove starše so odpeljali na prisilno delo v Nemčijo, otroke pa prepustili vladi NDH, ki jih je nastanila v taboriščih, kjer so bili življenjski pogoji izjemno slabi; otroci so bili zaradi revščine in vojne že pred tem podhranjeni in bolni. Diana Budisavljević in njeni sodelavci so zanje najprej zbirali denar, hrano, oblačila in zdravila, nato pa so začeli v sodelovanju z mrežo ustanov katoliške cerkve otrokom iskati nove domove. Otroci, ki so bili posvojeni na območju tedanje NDH, danes živijo po celotnem območju nekdanje Jugoslavije. Diana je vsa vojna leta (1941–1945) vodila dnevnik, v katerem je natanko popisala, kje se nahajajo posvojeni otroci.

5

Ne odidem, dokler ne rešim otrok, in ni mi mar, kaj boste storili z mano.

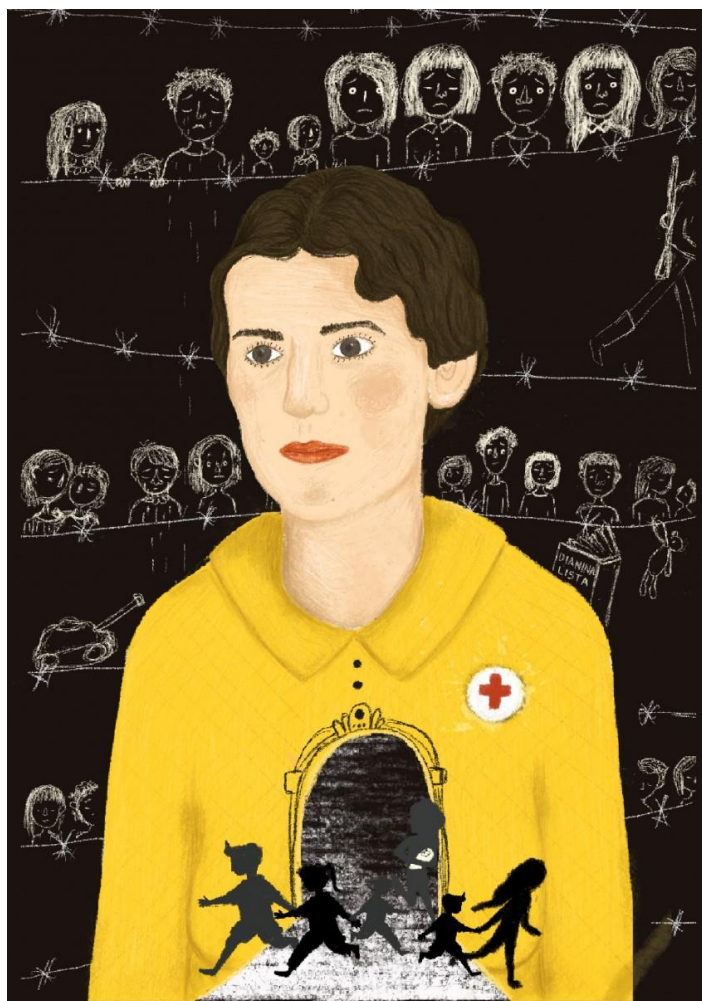
– Diana Budisavljević

Njeno ime je bilo zaradi njenega avstrijskega porekla in pripadnosti katoliški veri za dolga leta izbrisano iz zgodovine. Zanje niso slišali niti otroci, ki jim je rešila življenje. Kljub zgodovinski pozabi je njeno reševanje otrok pozneje prispevalo k sprejetju Konvencije o otrokovih pravicah (1989) in vzpostavitvi socialnega dela na Hrvaškem. Danes so po Diani Budisavljević poimenovani trije parki: v Zagrebu, Sisku in na Dunaju. Prav tako je po njej poimenovanih nekaj ulic: v Beogradu, Prijedoru, Bosanski Dubici in Bosanski Gradiški.

To je bilo najlepše darilo, ki sem ga prejela v življenju – priložnost, da ljudi rešim zanesljive smrti.

– Diana Budisavljević

Režiserka Dana Budisavljević (1975) je za junaški podvig Diane Budisavljević izvedela, ko jo je nekdo vprašal, če sta v sorodu. Začela je raziskovati njeno življenje in se odločila, da o njej posname film *Dnevnik Dijane Budisavljević*, ki je prejel več prestižnih nagrad. Film prepleta igrani del s spomini preživelih in arhivskimi posnetki iz taborišč.

Diana Budisavljević v upodobitvi hrvaške ilustratorke Ane Salopek.

Izhodišča za razpravo: Kdo so bili ustaši? Kaj je fašizem? Zakaj so oblasti NDH preganjale ljudi srbskega porekla ali pravoslavne veroizpovedi? Je bil kdo od tvojih prednikov preganjan in zaprt v taborišču zaradi svoje etnične pripadnosti ali vere? Kaj je prisilno delo? Kaj je socialno delo? Si že slišal/-a za Konvencijo o otrokovih pravicah? Katere pravice ta priznava otrokom po vsem svetu? Na koga se v Sloveniji lahko obrneš, če so ti kratene pravice? Na koga se lahko obrneš, če v šoli doživljaš diskriminacijo? Kako lahko v šolskem razredu preprečite diskriminacijo? Kako v šolskem razredu skrbite za enako obravnavo sošolk/-cev, ki prihajajo iz različnih (manjšinskih) kulturnih okolij?

Priporočamo tudi [učno gradivo](#) (pdf) Amnesty International, izdano leta 2014 ob 25. obletnici Konvencije o otrokovih pravicah. Leta 2019 je organizacija Amnesty International objavila [plakata](#) (pdf), ki na preprost način pojasnita glavne poudarke konvencije.

3. Na čigavo pobudo je bil ustanovljen Triglavski narodni park?

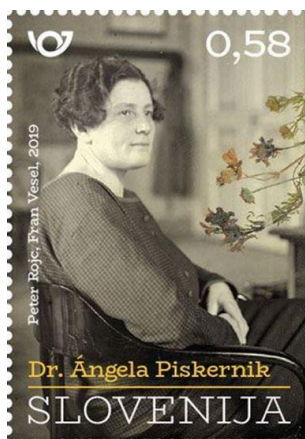
- a) Angela Piskernik
- b) Helena Blagne
- c) Zofka Kveder

Pravilen odgovor: a) Angela Piskernik.

Dr. Angela Piskernik (1886–1967) se je rodila v Lobniku pri Železni Kapli na Koroškem. Leta 1914 je postala prva Slovenka z doktoratom iz naravoslovja. V slovenski naravoslovni in kulturni javnosti je znana kot botaničarka, muzealka, naravovarstvenica, narodnobuditeljska delavka in borka proti nacizmu. Znanstveno je raziskovala rastlinsko fiziologijo, a pisala je tudi poljudne naravoslovne članke ter spise o socialnih, ženskih in narodnostnih vprašanjih. Napisala je več srednješolskih učbenikov in izdala prvi slovenski *Ključ za določanje cvetnic in praprotnic*, v katerem je opisala 2.222 rastlinskih vrst.

Prej mi je bilo večkrat težko, da sem »le« ženska, doživetja v službi so me ozdravila te zmote in danes sem ponosna, da sem žena.

– Angela Piskernik

Leta 2019 je Pošta Slovenije izdala znamko s portretom Angele Piskernik.

V letih 1926–1938 je delala kot profesorica v Ljubljani in Novem mestu. Poučevala je prirodopis, matematiko, fiziko, nemščino in higieno. Dekletom je predavala tudi spolno vzgojo, čeprav te ni bilo v učnem načrtu. V času koroškega plebiscita se je močno politično angažirala, sodelovala pri protestnih akcijah in nastopala kot govornica, da bi južna Koroška prišla pod jugoslovansko upravo. Postala je celo predsednica Zveze ženskih društev na Koroškem. Bila je edina ženska v ljubljanskem intelektualnem krogu, imenovanem klub Copata, ki je imel v tridesetih letih prejšnjega stoletja stalno omizje v gostilni Union, ter muza katoliških izobražencev, ki so se zbirali pri tedanjem trnovskem župniku Franu Saleškemu

Finžgarju. Za škandal (nedopustno vedenje za žensko) je v takratni Ljubljani zadostovalo že to, da je Angela Piskernik po dunajski navadi sama, brez moškega spremstva hodila v kavarne.

Uveljaviti se mora več generacij akademsko izobraženih žensk ter popolna ženska prostost brez poniževalnih in utesnjevalnih ozirov, ki zdaj še branijo ženski prosti polet v višave. Verujem v veliko bodočnost osvobodjene znanstveno ali umetniško delujoče žene.

– Angela Piskernik

Med letoma 1943 in 1945, v času nemške okupacije, je bila zaprta v koncentracijskem taborišču Ravensbrück. Iz taborišča se je ohranil njen zvezek, v katerem si je zapisovala najrazličnejše recepte, ki so si jih taboriščnice pripovedovale, da so si v spomin priklicale normalno življenje, kakršnega so živele nekoč, in si vsaj v domišljiji lajšale lakoto. A čeprav si je v taborišču vestno zapisovala recepte, je kuhanje ni zanimalo. Po drugi svetovni vojni se je prehranjevala samo v hotelih. Po vojni je postala tudi ravnateljica Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani in honorarna predavateljica botanike na Univerzi v Ljubljani. Na njeno pobudo smo v Sloveniji zaščitili prva naravovarstvena območja in ustanovili Triglavski narodni park. Od leta 2018 je po Angeli Piskernik poimenovan del Poti spominov in tovarštva, najdaljšega ljubljanskega parka, ki poteka po obrobju mesta, kjer je bila Ljubljana med drugo svetovno vojno obdana z bodečo žico.

Moj sedanjí poklic mi daje zavest, da opravljam nekaj potrebnega in koristnega; zadovoljna sem in srečna.

– Angela Piskernik

8

Izhodišča za razpravo: Katere znanstvenice poznaš? Veš, kaj so raziskovale (oz. še raziskujejo)? Poznaš kakšno izumiteljico? Kaj je izumila?

Pred razpravo lahko učenci/-ke prejmejo nalogo, naj prelistajo svoj učbenik za enega od naravoslovnih predmetov (matematika, kemija, biologija ali fizika) in v njem preštejejo, koliko znanstvenic in znanstvenikov je omenjenih poimensko. Učenke/-ci lahko nalogo opravijo v skupinah. O svojih ugotovitvah poročajo ostalim skupinam. Sledi razprava o tem, zakaj menijo, da je razmerje med številom znanstvenic in znanstvenikov v učbeniku takšno, kot je. Debato se lahko razširi na primere iz vsakdanjega življenja: kakšna je stereotipna delitev dela, kateri poklici so feminizirani ali maskulinizirani, kako sami doživljajo spolno delitev dela (denimo, pri delitvi gospodinjskih opravil doma). Razpravo se lahko usmeri tudi na področje poklicnih izbir mladih. Denimo, zakaj se dekleta v Sloveniji še vedno povečini odločajo za družboslovne ali skrbstvene (zdravstvo, šolstvo ipd.) smeri izobraževanja, fantje pa povečini za naravoslovje?

Na to temo priporočamo tudi učno gradivo Mesta žensk iz leta 2017 [#VsakDan8Marec / znanost in tehnologija \(pdf\)](#).

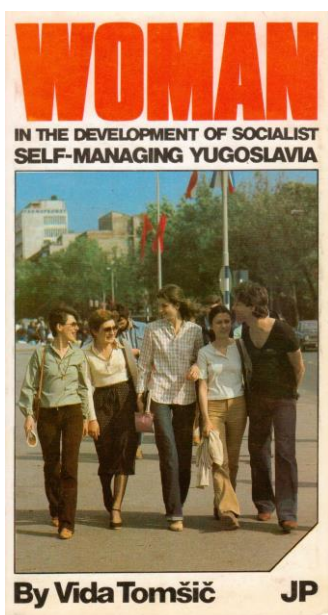

4. Kdo je po 2. svetovni vojni v Jugoslaviji oblikoval zakonodajo, ki je ženskam omogočila dostop do kontracepcije in uzakonila pravico do umetne prekinitve nosečnosti (splava)?

- a) Violeta Tomić
- b) Vida Tomšič
- c) Alenka Bratušek

Pravilen odgovor: b) Vida Tomšič

Vida Tomšič (1913–1998) je bila antifašistka, partizanka, aktivistka za pravice žensk in političarka, ki je odigrala vodilno vlogo v oblikovanju programa ženske emancipacije ter prispevala k politiki, ki je spodbujala politično, družbeno in ekonomsko enakost žensk v Jugoslaviji. Kot članica Komunistične partije Jugoslavije je sestavila program za emancipacijo žensk, ki ga je oblikovala skladno z zahtevami različnih feminističnih skupin med obema vojnoma: »politična enakost – zaščita reproduktivne funkcije žensk – socializacija in izobraževanje otrok – izobraževanje – delo«.

Naslovna stran angleškega prevoda knjige *Ženska v razvoju socialistične samoupravne Jugoslavije* (obe izdaji, slovenska in angleška, sta iz leta 1980).

Leta 1941 je sodelovala pri ustanovitvi napredne ženske revije *Naša žena*. Med drugo svetovno vojno je bila zaprta v številnih zaporih. Po vojni se je vrnila v Slovenijo, kjer je 5. maja 1945 v Narodni vladi Slovenije (ajdovska vlada) postala ministrica za socialno politiko in s tem prva ministrica v zgodovini slovenskih vlad. Oblikovala je zakonodajo, ki je ženskam podelila volilno pravico, podaljšala porodniški dopust, ustanovila vrtce, ženskam omogočila dostop do kontracepcije in uzakonila pravico do umetne prekinitve nosečnosti (splava).

Žensko vprašanje je Vida Tomšič opredelila kot posebno družbeno vprašanje, ki se je pojavilo z nastankom zasebne lastnine. Moški si je potomstvo zagotovil tako, da je žena pripadala samo njemu in rodila naslednike njegovega imetja. Skrb za ohranitev zasebne lastnine je izoblikovala rodbinske odnose in pripeljala do tega, da je žena izgubila vso svobodo in enakopravnost ter bila potisnjena v podrejen položaj, v katerem je še danes. V kapitalizmu se je žensko vprašanje še posebej zaostri, saj je ta družbeno-gospodarska ureditev množico žensk potegnila iz ozkega družinskega kroga v družbeno proizvodnjo (plačano delo). V kapitalistični družbi naj bi izkoriščane ženske nosile vsa bremena kot delavke, gospodinje in matere, pravic pa naj ne bi imele. Če se hočejo ženske bojevati proti položaju, v katerem so, morajo po Vidi Tomšič svoj boj torej nujno povezati z delavskim bojem.

Vida Tomšič je napisala številne članke in knjige o položaju žensk, človekovih pravicah, socialni politiki in jugoslovanskem političnem sistemu. Pogosto je predstavljala Jugoslavijo v mednarodnih stikih. Konec sedemdesetih je začela predavati na Pravni fakulteti v Ljubljani, v osemdesetih pa je kljub upokojitvi ostala dejavna v domačih in mednarodnih organizacijah. Po letu 1991 in ustanovitvi samostojne države je izgubila vpliv na politično življenje, vendar ženske v Sloveniji še danes – vede ali nevede – žanjemo sadove njenega dela.

V tem velikem boju, ki pretresa svet in ki piše novo poglavje zgodovine človeštva, postavljamo nove temelje enakopravnosti vseh ljudi ne glede na spol, barvo kože, vero, narodnost itd. To je nov položaj človeka v družbi, tak družbenoekonomski položaj, ki mu bo omogočil, da bo kot subjekt zagospodaril nad celotno družbo.

– Vida Tomšič

10

Izhodišča za razpravo: Kaj je kontracepcija? Katera kontracepcijska sredstva poznamo? Zakaj je za dekleta in ženske dostop do kontracepcije ključnega pomena? So kontracepcijska sredstva v Sloveniji plačljiva ali brezplačna? Kje jih lahko dobimo? Katere ženske bi bile najbolj oškodovane, če bi bilo kontracepcijo treba plačati? Kaj lahko storijo fantje in moški za to, da preprečijo nezaželena nosečnost pri svoji partnerki? Kaj je umetna prekinitve nosečnosti? Zakaj je za ženske možnost brezplačne prekinitve nezaželene nosečnosti tako pomembna? Če dekle zanosi, do katerega tedna nosečnosti lahko splavi po slovenski zakonodaji? Zakaj katoliška cerkev in katoliške nevladne organizacije (tudi v Sloveniji) tako močno nasprotujejo splavu?

Razpravo je mogoče povezati s spolno delitvijo dela, zlasti skrbstvenega in gospodinjskega dela. Lahko začnemo z vprašanjem, zakaj je Vida Tomšič hkrati z uzakonjenjem pravice do kontracepcije in splava poskrbela tudi za ustanovitev mreže javnih vrtcev. Nadaljujemo lahko z ucnim gradivom Mesta žensk iz leta 2020: [#VsakDan8Marec / kviz odgovori s pojasnili](#) (pdf, glej vprašanje in odgovor št. 8 na straneh 16–18).

5. Ena od irskih etničnih manjšin so Popotniki (angl. *Travellers*). Zakaj se imenujejo tako?

- a) Ker je *Popotnik* Lojzeta Slaka njihova najljubša pesem.
- b) Ker jim je vseč znanstvenofantastična nadaljevanka *The Travellers*.
- c) Ker nimajo stalnega prebivališča, temveč se premikajo iz kraja v kraj.

Pravilni odgovor: c) Ker nimajo stalnega prebivališča, temveč se premikajo iz kraja v kraj.

Nan Joyce (1940–2018) je bila pionirska aktivistka za pravice nomadske irske etnične skupine Popotniki (angl. *Travellers*). Prizadevala si je za izboljšanje njihovih življenjskih razmer na Irskem in Severnem Irskem, ob tem pa širšo javnost osveščala o številnih težavah, s katerimi so se spoprijemali. Popotniki namreč nimajo uradnega prebivališča. Zaradi življenja na poti jih večina ni zabeleženih v registru prebivalstva, zato nimajo volilne pravice, stalno naseljeni ljudje pa jih podijo z začasnih, nomadskih bivališč.

Nan Joyce je bila drugi otrok v popotniški družini enajstih otrok. Ko je bila stara dvanajst let, je njen oče umrl v zaporniški celici (zaprt je bil brez razloga). Njeno mamo so poslali v zapor zaradi kraje, ki jo je storila, da bi njena družina lahko preživela. Mlada Joyce je prevzela skrb za številno družino in še naprej potovala po deželi. Pri šestnajstih letih se je poročila z drugim Popotnikom in imela sta deset otrok. Zaradi nomadskega življenja (brez sanitarij), nenehne izpostavljenosti vremenskim razmeram, predvsem pa zaradi težav, s katerimi se je njena družina srečevala zaradi predsodkov in nestrpnosti do Popotnikov, je imela naporno življenje.

11

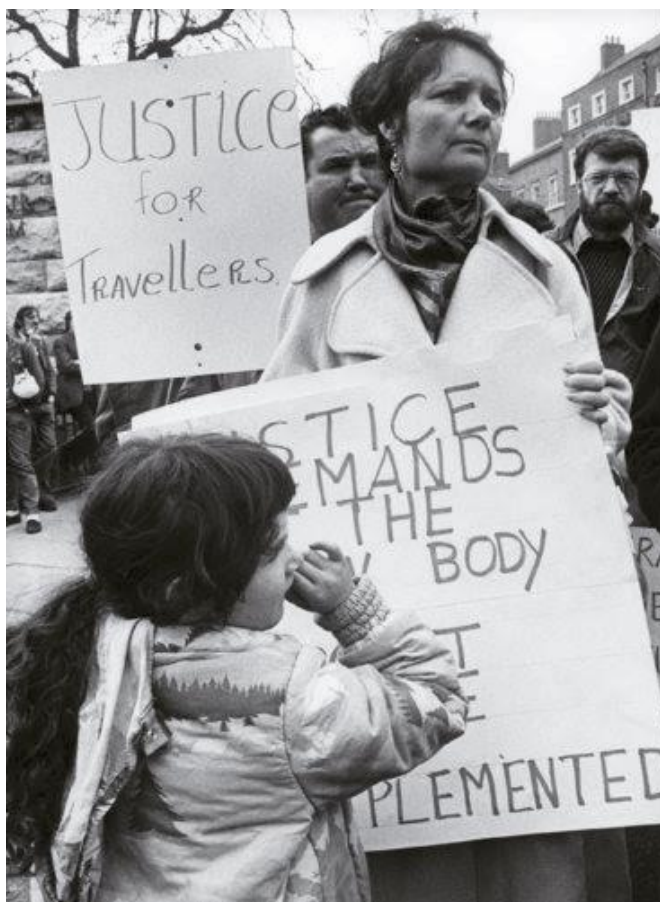
Ne bi me čudilo, če bi bili stalno naseljeni ljudje proti nam zato, ker o nas še nikoli niso slišali nič dobrega.

– Nan Joyce

Leta 1982 je Nan Joyce soustanovila Odbor za pravice Popotnikov in istega leta postala prvi Popotnik, ki je kandidiral na irskih državnih volitvah. Leta 1988 je izdala avtobiografijo *Popotnica*, njeno pisanje pa je bilo pozneje vključeno v antologijo irskih pisateljic. O njej govori tudi poglavje knjige o vplivnih irskih ženskah, *Mná na hÉireann: Women who Shaped Ireland* (2009). Leta 2010 ji je tedanja irska predsednica Mary McAleese podelila nagrado za življenjsko delo zaradi njenih prizadevanj za enakopravno obravnavo popotniške skupnosti.

Ko sem bila še otrok, so nas preganjali iz kraja v kraj, zato nikoli nismo mogli imeti prijateljev, s katerimi bi skupaj hodili v šolo. Otroci so prestrašeno tekali mimo naših taborov, drugi so o nas gojili nekakšne romantične predstave zaradi naših konj in pisanih vozov. Spraševali so nas, če prihajamo iz kakšnega posebnega kraja tako kot Romi, ki jih vidite v filmih. Menili so, da Popotniki nimamo nobenih skrbi in da ne čutimo bolečine, lakote ali mraza. V resnici smo ljudje kot vsi drugi, vendar imamo svoj jezik, svoje tradicije in svoj način življenja, in tako – ne pa kot sodrgo – bi nas morali tudi obravnavati.

– Nan Joyce

Nan Joyce. Foto: Facebook stran [Irish Traveller Movement](#)

Izhodišča za razpravo: S kakšnimi predsodki se srečujejo irski Popotniki? Katera etnična skupina v Sloveniji ima podoben status in težave? Kdo ali kaj določa, kaj velja za normalno življenje pri nas? Kako se ljudje, ki se imajo za »normalne«, obnašajo do ljudi in skupnosti, ki odstopajo od teh norm? Zakaj?

6. Katera umetnica velja za »prvo damo hrvaške avantgarde«?

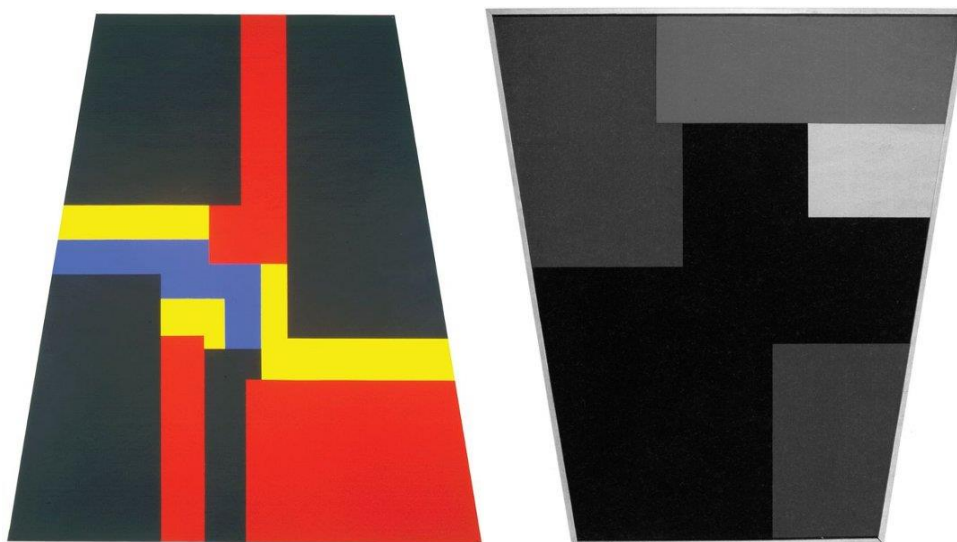
- a) Edita Schubert
- b) Maja Smrekar
- c) Marina Abramović

Pravilni odgovor: a) Edita Schubert

Edita Schubert (1947–2001) je bila umetnica, ki danes velja za »prvo damo hrvaške avantgarde«. Njeno delo zaseda ključno mesto v hrvaški umetnosti 20. stoletja. V svoji tridesetletni karieri je nenehno raziskovala različne umetniške medije, kar je prispevalo k oblikovanju njenega samosvojega umetniškega jezika. Nikoli ni pristajala na umetniške konvencije (običaje, pravila), a se nanje ni odzvala z neposrednim uporom ali polemikami, temveč z zasledovanjem svoje intuicije, spontanosti in notranje želje po eksperimentiranju.

Leta 1971 je diplomirala na Akademiji za likovno umetnost v Zagrebu. Sprva je bilo njeno delo hiperrealistično (pretirano realistično), nato je začela ustvarjati instalacije s skromnimi materiali (listi, tkanina, pesek) na barvnih površinah; glej npr. delo *Gredice* (1979). Uporabljala je tudi fotografski medij. V osemdesetih letih 20. stoletja je bilo njeno delo vpeto v več trendov, predvsem v transavantgardo in njeno lokalno različico, imenovano nova slika. Konec osemdesetih let je slikala v zelo intenzivnih barvah in ustvarjala ambientalne (prostorske) instalacije. Samostojno je razstavljala na mednarodnih razstavah sodobne umetnosti, kot sta bienale v Sydneyju in beneški bienale (1982). Edita Schubert se je kljub uspešni samostojni umetniški karieri skoraj vse življenje preživljala kot risarka na katedri za anatomijo in klinično anatomijo Medicinske fakultete Univerze v Zagrebu.

13

Sliki Edite Schubert iz osemdesetih let 20. stoletja: levo *Brez naslova*, desno *Brez naslova (trapez)*.

Gredice, instalacija, 1979.

Izhodišča za razpravo: Poznaš kakšno sodobno slovensko slikarko? Katero? So na vaši šoli ali v njeni okolici razstavljeni umetniška dela? Je katerega od njih ustvarila ženska? Katera?

Zahtevnejši izhodišči za razpravo: Kaj zajema pojem avantgarda? Kaj smo podedovali od avantgard?

Preprosti razlagi najdete v [Malem pojmovniku sodobnih umetnosti](#). Avtor obeh gesel je Rok Vevar, publicist s področja sodobnih scenskih umetnosti ter zgodovinar in arhivar sodobnega plesa.

- [Avantgarda](#)
- [Kaj smo podedovali od avantgard?](#)

7. Kako se je imenovala najpomembnejša borka za volilno pravico žensk v Makedoniji?

- a) Rumena Bužarovska
- b) Rosa Plaveva
- c) Esmā Redžepova

Pravilni odgovor: b) Rosa Plaveva

Rosa Plaveva (1878–1970) je bila ena prvih bork za pravice žensk v Makedoniji. Svojim rojakinjam je vse življenje prigovarjala, naj se uprejo konservativnim in patriarhalnim družbenim normam. Zaradi njenih socialističnih prepričanj so jo opisovali kot »makedonsko Roso Luxemburg« in ji nadeli vzdevek »Deli Rosa«, kar pomeni »Neustrašna Rosa«.

Leta 1900 se je pridružila Socialistični organizaciji, veji (sekciji) bolgarske Delavske socialdemokratske stranke v takratni osmanski Makedoniji. Leta 1903 je sodelovala v ilindenski vstaji makedonskih Bolgarov proti Turkom in zagovarjala državno neodvisnost. Leta 1908 je v času mladoturške revolucije skupaj s turško učiteljico Nakie Bajram v Skopju organizirala demonstracije za enakost žensk in odpravo obveznega nošenja obraznega pokrivala za muslimanke. Leto dni pozneje sta z možem v Skopju ustanovila Socialnodemokratsko organizacijo. Leta 1917 je v Makedoniji zbrala okrog sto podpisov žensk v podporo peticiji, ki je zahtevala osvoboditev Karla Liebknechta in Rose Luxemburg.

15

Tudi me hočemo sonce in cel širni svet.

– Rosa Plaveva

Ob koncu prve svetovne vojne je Makedonija postala del novoustanovljene Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevine Jugoslavije) in začel je veljati srbski civilni zakonik iz leta 1844, po katerem so bile odrasle ženske »pravno nesposobne«. Nezadovoljna z zakonikom, ki je polnoletne ženske obravnaval kot mladoletnice, je Rosa Plaveva leta 1920 sodelovala pri ustanovitvi organizacije socialistk (podružnice Jugoslovanske organizacije socialističnih žensk). Ta se je zavzemala za enakost žensk in sprožila kampanjo proti diskriminatornemu zakoniku. Rosa Plaveva je zagovarjala tudi plačno enakost (enako plačilo za delavce in delavke na enakem delovnem mestu), odpravo kapitalističnega izkoriščanja in uvedbo volilne pravice žensk. Med drugo svetovno vojno je sodelovala v narodnoosvobodilnem boju, o njenem povojnem življenju pa je znanega le malo. Zadnja leta je preživela v Beogradu, kjer je tudi umrla.

Po njej je poimenovana ulica v makedonski prestolnici. Roso Plavevo danes največkrat upodabljajo v značilnih oblačilih, zaradi katerih je v svojem času močno izstopala: namesto krila je nosila črne hlačne obleke in rdečo kravato, ki je – tako kot njeno zagnano politično delovanje – napovedovala boljše, pravičnejšo prihodnost.

Rosa Plaveva na upodobitvi ilustratorke Xueh Magrini Troll.

Izhodišča za razpravo: Rosa Plaveva je zagovarjala soodločanje ali participacijo žensk v političnih odločitvah, ki zadevajo vse ljudi. Zakaj je pomembno, da o takšnih stvareh soodločajo predstavniki/-ce različnih družbenih skupin, posebej manjšin? Kako sprejemate odločitve v šolskem razredu? Kako sprejemate odločitve v družinskem krogu – ali vaš glas šteje? Kdaj so si ženske dejansko izborile volilno pravico v Makedoniji? Kdaj pa v Sloveniji? Ali lahko v sodobnih demokracijah o skupnih zadevah odločamo samo na volitvah? Katere poti še obstajajo?

8. Po kateri raziskovalki je poimenovana morska vetrnica *Edwardsia delapiae*?

- a) Marie Curie
- b) Maude Delap
- c) Rosalind Franklin

Pravilni odgovor: b) Maude Delap

Maude Delap (1866–1953) je bila irska morska biologinja samoukinja. Njen oče je bil duhovnik, a kljub njegovim liberalnim nazorom je bila Maude deležna le malo formalne izobrazbe, saj njej in njenim sestram ni dovolil študirati. Kot mnoge naturaliste njenega časa so jo poleg biologije zanimale tudi arhitektura, folklor, botanika in zoologija. Zaradi svojega pomembnega prispevka k morski biologiji je Maude leta 1906 dobila službo na Morski biološki postaji v Plymouthu, vendar je ni mogla sprejeti zaradi očeta, ki je vztrajal, da »nobena njegova hči ne bo šla od doma – razen kot poročena ženska«. Maude je tako ostala na rodnem otoku Valentia, kjer so leta 1986 odprli center za obiskovalce. Ena od razstavnih sob je posvečena življenju in delu Maude Delap, med razstavljenimi predmeti, ki poustvarjajo njen laboratorij, pa najdemo »očarljivo zmešnjavo knjig, primerkov, akvarijev in vseprisotnega vonja po oseki«.

Maude (levo) s sestrama na otoku Valentia.

Foto: Nessa Cronin © Valentia Island Heritage Centre, Co. Kerry, Ireland.

Maude Delap so na Valentii postavili spominsko ploščo, njeno znanstveno delo pa je doseglo strokovno priznanje leta 1928, ko so po njej poimenovali morsko vetrnico *Edwardsia delapiae*, ki jo je Delap prvič odkrila prav na obalah Valentie. Danes Maude Delap slovi predvsem kot prva oseba, ki je vzgojila meduze v ujetništvu. Gojila jih je v steklenih vrčih in opazovala njihov življenjski cikel. Zaradi njenega pionirskega dela je znanost spoznala zapletene življenjske cikle teh organizmov, zlasti med fazama meduze in hidre. Maude in njena sestra Constance sta bili tudi sicer zavzeti zbiralki morskih primerkov, ki so danes shranjeni v Prirodoslovnem muzeju v Dublinu.

Izhodišča za razpravo so enaka izhodiščem pri 3. vprašanju (Angela Piskernik).